

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Liebeck v. McDonald's Restaurants, P.T.S., Inc., No. D-202 CV-93-02419, 1995 WL 360309 (Bernalillo County, N.M. Dist. Ct. August 18, 1994). URL: <https://www.coursehero.com/file/p1adf553/Liebeck-v-McDonalds-Restaurants-PTS-Inc-No-D-202-CV-93-02419-1995-WL-360309/> (дата звернення: 25.10.2018).
2. Gerlin A. A Matter of Degree: How a Jury Decided That a Coffee Spill Is Worth \$2.9 Million. The Wall Street Journal. 1994. № 9. С. А1.
3. Кузнецов И.Н. Управление продажами. Учебно-практическое пособие для бакалавров. 3-е изд. М.: Дашков и К°, 2016. 492 с.
4. Woodyard Chris. Disneyland Rarity: An Armed Robbery. Los Angeles Times. 1997. P. A22
5. Microwaved poodles, McCoffee spills – and other phoney lawsuits. Out-Law. URL: <https://www.out-law.com/page-3396> (дата звернення: 25.10.2018).
6. Закон України «Про захист прав споживачів» № 1024-XII від 12.05.91. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, № 30, ст. 380.
7. Судова практика з розгляду цивільних справ про захист прав споживачів (2009 - 2012 pp.). / Верховний Суд України. 2013. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0006700-13> (дата звернення: 25.10.2018).
8. Нестеров А. Потребительский экстремизм в Беларуси: игра не по правилам. Gastronom.by. 2003. URL: <http://gastronom.by/news/prodovolstvennyj-gynok/analitika-gynka/1127-customer-sp-2003179183> (дата звернення: 25.10.2018).
9. Доронина Л. «Потребительский экстремизм», или Как защититься от недобросовестных потребителей. Мальтов и партнеры. URL: <http://www.maltov.ru/about/publications/doronina/> (дата звернення: 25.10.2018).

УДК 346.2:334.78]:378.046-021.64

УКРАЇНСЬКІ НАУКОВІ РОЗВІДКИ З КОРПОРАТИВНОГО ПРАВА У ТРЕТЬОМУ ТИСЯЧОЛІТТІ

UKRAINIAN SCIENTIFIC RESEARCH OF CORPORATE LAW IN THE THIRD MILLENNIUM

Чернега В.М.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри підприємницького та корпоративного права

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

У статті розкрито стан наукових досягнень у сфері корпоративного права України у третьому тисячолітті. Автором здійснено спробу систематизації вітчизняних наукових розробок із корпоративного права в період з 2000 року донині. Визначено перспективи провадження наукової діяльності за корпоративно-правовою проблематикою.

Ключові слова: корпоративне право, корпоративні права, корпоративні правовідносини, теорія корпоративного права, юридична особа.

В статье раскрыто состояние научных достижений в области корпоративного права Украины в третьем тысячелетии. Автором предпринята попытка систематизации отечественных научных разработок по корпоративному праву в период с 2000 года по сейчас. Определены перспективы проведения научной деятельности по корпоративно-правовой проблематике.

Ключевые слова: корпоративное право, корпоративные права, корпоративные правоотношения, теория корпоративного права, юридическое лицо.

The article reveals the state of scientific researches in the field of corporate law of Ukraine in the third millennium. The author attempts to systematize domestic scientific developments in corporate law in the period from 2000 year till now. The prospects of conducting scientific activity on corporate and legal issues problems were done.

Key words: corporate law, corporate rights, corporate legal relations, corporate law theory, legal entity.

Постановка проблеми. Прийняття Верховною Радою України 16 січня 2003 р. Цивільного та Господарського кодексів України, які є головними джерелами корпоративного права, стало «відображенням вітчизняних відповідних теоретичних правових доктрин, наукових шкіл та правової свідомості нашого суспільства, його окремих груп і тих складних процесів, які досить неоднозначно розвиваються в нашій країні»; «встановлення певної правової константи, яка зумовлює необхідність подальшого осмислення явищ, які існують у нашому суспільстві, розробки нових правових доктрин, оскільки одним з основних регуляторів соціальних процесів є право» [1, с. 3]. Це саме стосується ухвалення низки інших нормативно-правових актів у сфері корпоративних відносин. Насамперед ідеться про закони України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 р., «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06 лютого 2018 р. Водночас не можемо забувати про те, що «закон, навіть найдосконаліший, неминуче відстає від життя: раз виданий, він залишається нерухомим, тоді як життя іде безперервно вперед, створюючи нові потреби та нові відносини» [2, с. 94]. У третьому тисячолітті до зга-

даних і кодифікованих актів, що серед іншого регулюють корпоративні відносини, і до решти джерел корпоративного права (зокрема, Закону України «Про господарські товариства») було внесено низку змін і доповнень, створюючи для вчених «платформу» для нових пошуків у цій сфері. Не можна не згадати ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо корпоративних договорів» від 23 березня 2017 р., яким передбачено низку новел корпоративного права, що нині вимагають спеціальної уваги наукової спільноти.

Стан опрацювання. У томі 3 «Доктрина приватного права України» колективної монографії «Правова доктрина України» (2013) в підрозділі 3.1 «Розвиток доктрини корпоративного права» І.В. Спасибо-Фатєєва окреслила вчення про корпоративні права і цивілістичну доктрину [3, с. 433–452], а О.І. Харитонova висвітлювала дослідження проблем корпоративного права [4, с. 452–462]. Проте плине час і юридична наука невпинно рухається вперед, вимагаючи проведення нових наукових розвідок, зокрема таких, в яких системно висвітлювався б нинішній стан та перспективи розвитку корпоративно-правових досліджень.

Метою статті є розкриття стану вітчизняних досліджень у сфері корпоративного права, а також визначення перспектив їх проведення в третьому тисячолітті.

Виклад основного матеріалу. Проблеми корпоративного права викликають інтерес у представників наукового середовища та юридичної практики. Це засвідчують опубліковані монографії: І.В. Спасибо-Фатєєвої, О.Р. Кібенко та В.І. Борисової «Корпоративне управління» (2007); О.М. Вінник «Корпоративні та партнерські відносини» (2010), «Корпоративна форма державно-приватного партнерства» (2012); Ю.В. Хорт «Статутний капітал акціонерного товариства: захист інтересів учасників акціонерних правовідносин» (2010); В.А. Васильєвої та О.Р. Ковалишин «Корпоративне право Польщі і України» (2016); О.А. Беляневич та А.В. Мягкого «Корпоративне управління за законодавством України: теоретико-прикладні проблеми» (2017); В.А. Васильєвої, А.В. Зеліско, В.В. Луця, І.Б. Саракун, Л.В. Сіщук та ін. «Корпоративне право України: проблеми теорії та практики» (2017); та ін.

Показовими є також численні публікації у фахових наукових виданнях України та інших держав, а також науково-практичні коментарі до чинного законодавства. Так, заслуговує на увагу праця В.М. Кравчука «Корпоративне право: науково-практичний коментар законодавства та судової практики» (2005). Новітнім є харківське видання «Корпоративні спори: коментар судової практики» за загальною редакцією доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента Національної академії правових наук України, заслуженого діяча науки і техніки України І.В. Спасибо-Фатєєвої (2018).

З 2000 року і донині здобувачі вищої юридичної освіти мають змогу почерпнути знання із корпоративного права з різних навчальних видань, в основу яких покладено, крім норм чинного законодавства, надбання доктрини корпоративного права України. До них належать навчальні посібники: «Акціонерне право» (О.М. Вінник, В.С. Щербина; 2000); «Корпоративне управління» (Д.В. Задихайло, О.Р. Кібенко та Г.В. Назарова; 2003); «Акціонерне право» (В.В. Луць, Р.Б. Сивий, О.С. Яворська; 2004); «Корпоративне право ЄС» (Т.В. Шашихіна, О.М. Бірюков, А.Г. Бобкова, О.С. Янкова; 2004); «Корпоративне управління» (А.Д. Чернявський та В.В. Кобржицький; 2006); «Корпоративне право у схемах» (А.В. Смітюх; 2011, 2012, 2017); «Корпоративне право» (О.В. Гарагонич, С.М. Грудницька, Е.Е. Бекірова, Ю.М. Бисага, В.П. Богун; 2014); «Корпоративне право» (П.М. Пальчук; 2015) та ін. Окремо відзначимо підручник «Корпоративне право України» за загальною редакцією доктора юридичних наук, професора, академіка Національної академії правових наук України, заслуженого діяча науки і техніки України В.В. Луця (2010). Дещо пізніше було видано також підручник «Корпоративне право», співавторами якого є О.В. Мельник та Н.С. Хатнюк (2013).

Імпонує те, що в Україні за корпоративно-правовою проблематикою проводяться науково-практичні заходи. Одним із яскравих прикладів є щорічні Всеукраїнські науково-практичні конференції, що відбуваються в Навчально-науковому юридичному інституті Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» у співпраці з Лабораторією корпоративного права, що діє при Науково-дослідному інституті приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака. Окремо також відзначимо, що цього року відбувся вже XII Форум з корпоративного права, в яких беруть активну участь провідні представники юридичної науки та практики.

В Україні в закладах вищої освіти на базі юридичних факультетів (інститутів) також створюються спеціалізовані структурні підрозділи з корпоративного права. Так, у Національному університеті «Одеська юридична академія» функціонує кафедра права інтелектуальної власнос-

ті та корпоративного права (завідувач кафедри – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України О.І. Харитонов).

У Львівському національному університеті імені Івана Франка в структурі юридичного факультету функціонує кафедра інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного права (завідувач кафедри – доктор юридичних наук, професор О.С. Яворська).

У 2017 р. у Навчально-науковому інституті «Юридичний інститут Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» створено Навчально-наукову лабораторію з підприємницького та корпоративного права, яку очолює доктор юридичних наук, доцент С.І. Шимон. 1 жовтня 2018 р. один з основних навчальних і науково-дослідних структурних підрозділів юридичного інституту – кафедра правового регулювання економіки дістала нове найменування «Підприємницьке та корпоративне право», що зумовлено її пріоритетними напрямками наукової та освітньої діяльності (завідувач кафедри також доктор юридичних наук, доцент С.І. Шимон).

У третьому тисячолітті в закладах вищої освіти (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Міжнародний гуманітарний університет, Міжрегіональна Академія управління персоналом, Національна академія внутрішніх справ, Національна академія прокуратури України, Національний університет «Одеська юридична академія», Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Харківський національний університет внутрішніх справ) та в науково-дослідних установах (Інститут держави і права імені В.М. Корецького, Інститут економіко-правових досліджень, Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака) підготовлено та (або) захищено низку дисертаційних досліджень у сфері корпоративного права. Це праці, виконані та захищені за науковим консультуванням (Ч.Н. Азімова, В.С. Щербини, В.М. Коссака, І.В. Спасибо-Фатєєвої, О.І. Харитонової) та науковим керівництвом (О.А. Підпригори, В.І. Семчика, В.В. Луця, Я.М. Шевченко, В.С. Щербини, І.В. Спасибо-Фатєєвої, О.І. Харитонової, В.М. Коссака, Б.М. Полякова, І.М. Кучеренко, Р.Б. Шишки, О.А. Беляневич, В.А. Васильєвої, Д.В. Задихайло, О.Р. Кібенко, І.Р. Калаура, В.В. Резнікової, Б.В. Дерев'янка, Ю.М. Жорнокуя, С.Ю. Козьякова, М.Р. Аракеляна, А.Ю. Бабаскіна, О.В. Бігняка, В.М. Зубаря, В.І. Цікала, О.В. Шапавалової, О.Р. Шишки та ін.) знаних представників насамперед київської, західноукраїнської, одеської, харківської та донецької юридичних наукових шкіл нашої держави. Так, за майже 18 років за спеціальностями 12.00.03 та 12.00.04 за напрямом досліджень «Корпоративне право» українська юридична скарбниця поповнилася понад 60 дисертаціями.

Вагомий внесок у розвиток доктрини корпоративного права України зроблено нинішніми докторами юридичних наук, які присвятили свої дисертаційні дослідження: цивільно-правовим проблемам акціонерних правовідносин (І.В. Спасибо-Фатєєва, 2000); теоретичним аспектам правового забезпечення реалізації публічних і приватних інтересів у господарських товариствах (О.М. Вінник, 2004); припиненню корпоративних правовідносин у господарських товариствах (В.М. Кравчук, 2010); теоретико-правовим засадам удосконалення господарського управління корпоративними відносинами (Б.В. Шуба, 2014); цивільно-правовій природі корпоративних конфліктів в акціонерних товариствах (Ю.М. Жорнокуй, 2016); господарсько-правовому регулюванню корпоративних відносин в Україні (І.В. Лукач, 2016).

Нині на стадії підготовки до публічного захисту в спеціалізованій вченій раді Національного університету «Одеська юридична академія» дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук О.В. Бігняка «Цивільно-правовий захист корпоративних прав в Україні». Згадані вчені-сучасники є авторами монографій за релевантною тематикою.

Заслужує на спеціальну увагу докторська дисертація О.Р. Кібенко «Сучасний стан та перспективи правового регулювання корпоративних відносин: порівняльно-правовий аналіз права ЄС, Великобританії та України» (2006). До порівняльних корпоративно-правових досліджень належать також кандидатські дисертації (лише перша із яких захищена за спеціальністю 12.00.04): О. Бломхардта «Органи акціонерного товариства (порівняльно-правове дослідження)» (2002); Б.В. Шуби «Відповідальність учасників господарського товариства як засіб захисту інтересів його кредиторів (порівняльно-правовий аналіз німецького і українського права)» (2005); Ю.А. Дмитрієвої «Просте товариство: законодавче регулювання в праві Німеччини та України» (2008); Ю.Ю. Акіменко «Особливості цивільно-правового статусу господарського товариства однієї особи (на прикладі законодавства України та ФРН)» (2011); С.Ю. Серьогіна «Зловживання правом у сфері корпоративних відносин (порівняльно-правовий аспект)» (2015); Є.О. Сушко «Цивільно-правова модель акціонерних товариств України в умовах євроінтеграції та глобалізації: порівняльний аналіз законодавства України, Німеччини та Китаю» (2017); Я.С. Марущака «Корпоративні права та обов'язки за законодавством України та Європейського Союзу» (2018).

Нині за спеціальністю 12.00.03 також захищені кандидатські дисертації: Н.С. Глусь «Корпорації та корпоративне право: поняття, основні ознаки та особливості захисту» (2000); Л.С. Нецької «Правовий статус товариства з обмеженою відповідальністю (цивільно-правовий аспект)» (2001); О.В. Щербини «Правове становище акціонерів за законодавством України» (2001); Ю.В. Яковлева «Командитні товариства як суб'єкти підприємницької діяльності» (2001); С.С. Кравченка «Юридична природа прав учасників господарських товариств» (2007); С.В. Артеменка «Цивільно-правові проблеми управління акціонерним товариством» (2004); К.О. Кочергіної «Зміст організаційно-правових форм підприємницьких товариств: інтереси, функції, правові засоби» (2005); Р.В. Мавліханової «Виробничі кооперативи як суб'єкти цивільного права» (2005); О.В. Регурецької «Охорона прав акціонерів у цивільному праві» (2005); І.Б. Саракун «Здійснення корпоративних прав учасниками (засновниками) господарських товариств (цивільно-правовий аспект)» (2008); О.Ю. Тичкової «Локальні корпоративні норми у цивільно-правовому регулюванні» (2009); К.В. Денисенко «Корпоративні майнові відносини закритих акціонерних товариств» (2010); Ю.Ю. Симонян «Корпоративні відносини у командитних товариствах (цивільно-правовий аспект)» (2010); Я.С. Синявської «Майнова відповідальність учасників повного товариства за його зобов'язаннями» (2010); О.В. Зудіхіна «Цивільно-правовий захист корпоративних прав учасників господарських товариств» (2011); О.М. Молявко «Цивільно-правові аспекти корпоративної відповідальності» (2011); О.В. Головатенко «Правове регулювання відносин власності в акціонерних відносинах» (2012); Н.І. Костової «Створення акціонерних товариств за цивільним законодавством України» (2012); У.В. Яримович «Придбання корпоративних прав як форма здійснення інвестицій» (2012); О.В. Просянюк «Захист прав учасників товариства з обмеженою відповідальністю» (2013); І.Я. Бабецької «Здійснення та захист переважних прав у корпоративних правовідносинах» (2014); Н.С. Бутрин «Правочин як підстава виникнення та припинення корпоративних прав» (2014); М.В. Оприска «Договори про відчуження корпоративних прав» (2014); В.Ю. Пашутіної «Зловживання корпоративними правами: цивільно-правовий аспект» (2014); Н.А. Сліпенчук «Цивільно-правові

способи захисту корпоративних прав» (2014); І.І. Гришиної «Цивільно-правова відповідальність учасників акціонерних правовідносин» (2015); А.В. Гулика «Цивільно-правовий захист прав акціонерів» (2015); Ю.Ф. Лантінова «Значні правочини статутних господарських товариств: поняття та порядок вчинення» (2015 р.); О.В. Кучмієнко «Зловживання правом у корпоративних правовідносинах» (2016); М.М. Сигидин «Корпоративний договір» (2016); Т.В. Давидюк «Правове регулювання представництва у корпоративних відносинах: цивільно-правовий аспект» (2017); І.В. Краєвського «Цивільно-правове регулювання відносин, пов'язаних зі створенням та діяльністю товариства з обмеженою відповідальністю» (2017); В.Г. Оцела «Цивільно-правове регулювання припинення участі в товаристві з обмеженою відповідальністю» (2017); М.В. Соколовського «Межі здійснення суб'єктивних корпоративних прав учасників підприємницьких товариств» (2017).

Порівняно зі спеціальністю 12.00.03 за спеціальністю 12.00.04 значно менша кількість проведених досліджень у сфері корпоративного права. Так, дисертаційні дослідження присвячені: правовому регулюванню діяльності акціонерних товариств (В.П. Ливинець, 2000); господарсько-правовому забезпеченню корпоративного контролю в акціонерних товариствах (О.М. Переверзєв, 2004); господарсько-правовому забезпеченню корпоративних інтересів (О.А. Воловик, 2005); корпоративним правам держави (Д.І. Погрібний, 2008); господарсько-правовим способам захисту акціонерів на акції (Н.О. Виноградова, 2009); механізму захисту учасників акціонерних правовідносин через конструкцію статутного капіталу (Ю.В. Хорт, 2009); корпоративним правовідносинам у господарському праві (С.В. Батрин, 2012); господарсько-правовому статусу виробничих кооперативів (В.О. Коверзев, 2012); правовому регулюванню припинення господарських товариств шляхом реорганізації (Н.І. Шевченко, 2012); заставі корпоративних прав (О.С. Пелипенко, 2015); корпоративним правам та обов'язкам (А.В. Сороченко, 2015); правовому захисту акціонерних товариств від посягань на їх майно та органи управління (О.А. Туркот, 2015); акціонерним угодам, правочинам із заінтересованістю та значним правочинам в акціонерних товариствах (Т.Б. Штим, 2015); корпоративному управлінню за законодавством України (А.В. Мякий, 2017); правовим наслідкам невнесення вкладу до статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю (Я.О. Короташ, 2018).

Окремо відзначимо монографію С.І. Шимон «Теорія майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин» (2014), в якій авторка в підрозділі 2.5. розглядає корпоративні права як вид суб'єктивних цивільних прав [5, с. 220–228].

О.О. Кот у докторській дисертації «Проблеми здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав» (2017) присвячує підрозділ 5.4. особливостям захисту корпоративних прав [6, с. 390–412]. І.М. Кучеренко («Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права», 2004) [7] та А.В. Зеліско («Підприємницькі юридичні особи приватного права як суб'єкти цивільних правовідносин», 2017) [8] у своїх докторських дисертаціях порушили низку проблем корпоративного права. Згадані цивілісти є також авторами монографій за проблематикою дисертаційних робіт.

На жаль, причини об'єктивного характеру не дають можливості навести прізвища всіх учених, зупинитися на всіх їхніх наукових досягненнях, що в жодному разі не применшує їхній внесок у розвиток доктрини корпоративного права України.

Висновки. В Україні в третьому тисячолітті значно розширилася проблематика досліджень із корпоративного права, а вчені, своєю чергою, зробили багато кроків уперед у цій сфері. Однак чимало з актуальних проблем корпоративного права потребують «свіжого» бачення, новели так званого корпоративного законодавства – теоретичного обґрунтування, а теоретичні положення і висновки вчених – також втілення в акти законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кучеренко І.М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права: монографія. Київ: ІДіП, ДП «Юридичне видавництво «Аста», 2004. 328 с.
2. Покровский И.А. Основные проблемы гражданского права. Москва: Статут, 1998. 353 с.
3. Спасибо-Фатеева І.В. Вчення про корпоративні права і цивілістична доктрина. Правова доктрина України: у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України; редкол.: В. Я. Тацій (голова редкол.) та ін. Т. 3: Доктрина приватного права України / за заг. ред. Н.С. Кузнецової. Харків: Право, 2013. С. 433–452.
4. Харитонova О.І. Дослідження проблем корпоративного права. Правова доктрина України: у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України; редкол.: В.Я. Тацій (голова редкол.) та ін. Т. 3: Доктрина приватного права України / за заг. ред. Н.С. Кузнецової. Харків: Право, 2013. С. 452–462.
5. Шимон С.І. Теорія майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 664 с.
6. Кот О.О. Проблеми здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав: дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2017. 550 с.
7. Кучеренко І.М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права: дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2004. 475 с.
8. Зеліско А.В. Підприємницькі юридичні особи приватного права як суб'єкти цивільних правовідносин: дис. ... д-ра юрид. наук. Івано-Франківськ, 2017. 571 с.